

pet, ma már nemcsak a szakemberek számára mosolyogtató. De az, hogy népeink alsóbb rétegeinek szerelmi (erotikus) életéről, kultúrájáról vajmi keveset tudunk, az Afanaszjev óta mit sem változott.

A másik tanulság, hogy lám csak, a Vuk által gyűjtött „Orven Ban” s eme orosz trufák kiadása után sem dőlt össze a világ! A szerbhorvát olvasóközönség sem lett romlottabb. Legfeljebb életes ismeretanyaga tárgult, s e két népi anyag esetében véletlenül sem egészségtelen irányban.

A harmadik tanulság már egy kicsit „szakmai”, néprajzos jellegű. A tizennégy összevethető, azonos magú változat alapján úgy tűnik, a mai magyar változatok vége csattanósabb. (A poén gyakrabban jelentkezik a történet végén, ott is jobban kidomborítva.) Stílus ez? A rövidre fogott viccekkel való terjedés hatása? Vagy csak a fordítással vesző szójátékok, ízek kikopása az eredeti oroszból? Tizennégy trufa alapján nehezen megmondható.

A negyedik tanulság a magyar könyvkiadóké. Kellene, hogy legyen. Nemcsak minálunk. Majd csak levonják egyszer.

Dr. BURÁNY Béla

S Z Í N H Á Z

BEMUTATÓK

RAVANGRAD

Valahogy nincs szerencsénk a színházavatásokkal, pontosabban az avatóra választott, készített előadásokkal. Holott nem mindennapi esemény errefelé egy új színház átadása vagy régi színházépület teljes rekonstrukciója. Az előadások készítői azonban mintha nem méltányolnák az ünnepi alkalmakat, vagy túlságosan is respektálják, és mindenáron holmi díszelőadásokkal kívánnak kirukkolni. Így volt az újvidéki Szerb Nemzeti Színház esetében, amikor a Dolnja zemlja okozott csalódást. S így történt nemrég a felújított zombori színház esetében is, amikor a Ravangrad című előadás került közönség elé.

Persze az első csalódás után a második már szinte kiszámítható volt. A szövegkönyvet most nem Jakov Ignjatović, hanem Veljko Petrović műveiből szintén Djordje Lebović írta, állította össze. Műfajilag ugyancsak közeli, sőt nyugodtan mondható, hogy azonos a két darab megjelölése: drámai krónika a Dolnja zemlja, drámai panoráma a Ravangrad. És ez a tény sokkal fontosabb, mint amilyennek gondolnánk. Lényegében a dráma hiányára utal, meg arra, hogy nincs is igazi főszereplője, illetve

hogy a főszereplő a kor, a vidék. Ezt jelzi a körkép, a panoráma megjelölés. Ami a különbség ilyen vonatkozásban a két mű, a két előadás között, az semmiképpen sem jelenti a Ravangrad előnyét. A Dolnja zemljában ugyanis három főszereplő is volt. Hiába. Az első részben Milan Naranđić, és Branko Orlić, a másodikban pedig kifejezetten a táj, a vidék, a Dolnja zemljának mondott Bácska. A Ravangradnak csak egy főszereplője van: a város, a megyeszékhely — Zombor —, amelyről Petrović novelláit szólnak. A rendező, Dejan Mijač nyilatkozata szerint: a Ravangrad egy város polgári krémjéről szól, amelyet a hatalom elbódított. Illetve, ahogy az előadás próbálja sugallni, azokról, akiket vakká tett önnön gazdagságuk és hatalmuk. A ravangradi polgári elit a századfordulón elérkezett a dekadencia szakadéknak szélére, oda, ahonnan csak lefelé lehet lépni, zuhanni, attól függően, ki milyen ügyes, meddig tud egyensúlyozni a látszat, a mutatós semmi fölött, de ahonnan nincs, nem lehet visszatérés a régi pozíciókra.

Lehet, hogy erről kíván szólni az előadás, sőt azt is megengedem, hogy erről szól, de ez egyáltalán nem megrázó, nem vált ki sem együttérzést, sem szánalmat, helybenhagyó megnyugvást sem jelent. A Ravangrad szereplői távolibbak, idegenebbek, mint azok a dagerrotípek, amelyeken a világ másik végén élő, élt, teljesen ismeretlen emberek láthatók, hátulról fényképezve. Holott Zombor a századfordulón nem volt rezervátum ebben a Bácskában, ellenkezőleg, nagyon is beletartozott, része volt a Duna—Tisza közti életnek. Amit Lebović közöl Zomborról, a Ravangradról, az viszont legalább annyira általános, mint amit Lebović — Jakov Ignjatović megidézésével — a Dolnja zemljának nevezett, ugyanerről a vidékről közölni tudott. Pénz, zabálás, módizás, flanc, panamázás, és mindez nosztalgikusan selyempapírba csomagolva. Így ez nem érdekes, mert hamis. Nem (csak) azért hamis, mert Veljko Petrovićhoz nem sok köze van. Sokkal inkább, mint önmagához, múltjához nincs köze ennek a panorámának.

A Ravangrad előadása azért okozott csalódást, mert egyoldalúan mutat be egy kort, egy világot, az utókor állmagaslatáról ítélkezik a múlt felett. Mert kitalál egy drámai ellentétet a züllött, erkölcstelen, önmagát civilizáltnak vélt világ, Közép-Európa és az eredendően tiszta, harmatosan ősi másik világ, Balkán között. S ami ennél a könnyen leleplezhető állellentétnél is zavaróbb, hogy a kitalált konfliktus nem funkcionál a drámában, csak tétélesen van jelen. Legfőképpen pedig azért okozott csalódást a Ravangrad, mert előadásként nem áll, nem létezik. A „sed'te, jed'te, pijte” vezényszóra asztalhoz szólított előkelőségek vizuálisan talán szép képbe komponálásban nem merülhet ki egy előadás. Akkor sem, ha a csoportozatokban helyet kap az emancipált, hektikus, szerencsétlenül szerelmes tanítólány, a bugyiját úri gesztussal lerántó főispánlány, aki a nevelőintézetből érkezett az árokpartra, a tökmagot köpködő, kevés szóval élő, de a bicskát veszedelmesen forgató, emberbe mártogató pa-

raszlegénykék, a megejtett, szégyenében vízbefúlt kiscseléd, a fiatal férfira vágyó úriasszonyok, az udvari bohóccá sülyedt megyei írnok... Vitathatatlan, hogy az ensemble egyes elemei megannyi emberi dráma lehetőségét jelzik, de a kompozícióból hiányzik a legminimálisabb drámai erő, amely összefogná, érdekessé tenné a ravagnadi képet, panorámát. A nagy kompozíciók mozaikkockákra töredeznek, mégpedig olyképpen, hogy sem egészsként, sem részsként nem érdemelnék figyelmet. Ha volt a bemutató idején belső feszültsége az előadásnak, akkor az néhány hónap alatt teljesen feloldódott, most már unalmas, vértelen, s a nagy létszámú együttes — zombori és újvidéki színészek — játékát szinte kizárólag a rutin élteti úgy-ahogy. Az idősebbek iskoláznak a szerepen belül, a fiatalok igyekeznek, drámáznak, de mivel dráma nincs, egyformán érdektelen, amit produkálnak.

IBOLYÁK

— Ez hogy gyön ide? — kérdezhetnénk némi, de leplezetlen malícióval az Iboiyák címmel színpadra került Molnár-összeállítás kapcsán, amelyet Gosztonyi János budapesti vendégrendező arranzsírozásában láthat a Szabadkai Népszínház közönsége az újra használatba vett kisteremben. „Gyön”, mert kitalálják és hozzák, a közönségre „arranzsírozzák”, akárcsak a ciklámenlila költeménydíszat arra a bizonyos kalapra, amelyről az előadás legjobb jelenetében Dóró Emma, az est egyetlen igazi színházi élményét nyújtva mesél józúen, egy világot felvillantó élet-szemléletet leleplező stílusossággal. Kivált az előadás két részének összefüggésében (vagy inkább: összefüggéstelenségében) jogos a felvetett kérdés.

Az Iboiyák című összeállítás első felében néhány jelenet, szkeccs hangzik el, néhány dal kíséretében — amitől még semmiképpen sem lesz zenés vígjáték, ahogy a színlapon áll, az előadás! —, s ezt követi Az ibolya című egyfelvonásos vígjáték az est második felében. A Molnár-kabarének is nevezhető „első felvonás” afféle vegyes felvágott, amelyben a cselédlány drámába illő csúfságot és karrierjét hozó kalapról, a csodálatos kulcsról, amely a szerető lakását és a családságon majdnem rajta vesztett szépasszony lakásának ebédlőjét is nyitja-zárja, a bakfisok ébredő szerelméről, arról a bizonyos fatális sárga szoknyáról mesélő nő kamazskori emlékidézéséről értesülünk, csak olyképpen kapcsolható a sziporkázó szellemességet és a ragyogó színpadi technikat prezentáló Molnár-opus egyik leghalványabb, legkonvencionálisabb egyfelvonásosához — kinek az ötlete volt a gazdag kincsesládából éppen ezt előbányászni?! —, Az ibolyához, hogy ez is, azok is a nőkről — a csalfa szépasszonyoktól a majdnem-nő bakfisokig és vissza — szólnak. Az ibolyák a nők fedőneve ebben az összeállításban, amely nem méltó sem a nőkhez, sem Molnár Ferenchez — a gyengébb darabjaiból és darabocskáiból fércel-

ték össze a műsort —, de talán legkevésbé a színházhoz, még a szórakoztató szándékúhoz sem. Ami ér valamit, az Dóró Emma villanása mellett, mégis mindenekelőtt néhány szellemes Molnár-poém, másodlagos minősége ellenére is a szövegre érdemes figyelni: Hervadtabbak mint a nagy Molnár-számok (Testőr, Marsall, Liliom, Valaki, Játék a kastélyban), és így is üdőbbek az avatag színpadi beállításoknál és a sablonokkal beérő, játékoság nélküli színészi játéknál, valamint az ehhez illeszkedő porosan vidéki, füstölt színpallaknál, az utóbbiak Koncz István m. v. tervezése szerint készültek. Ha ebben az előadásban valami szinkronban van Molnárral, amikor azok az egyszerre mutatós, és ironikusan leleplező ruhák, melyeket Anna Atanacković tervezett. Ő érti és érzi a Molnár Ferenci stílust, partnere az írónak és koncepció hordozó elemet kínál a rendezőnek meg a színészeknek.

Az utóbbiak közül az első részben Bada Irén mulaszt el egy nagy lehetőségét, amely a kulcs című jelenet előadásával adatott meg neki. Csalárd úri asszonyából hiányzott az a rafinéria, amely egy életforma stílusává válik. Az ibolyában viszont szükségtelenül túlkarnikírozta, vénkisasszonyosra fogta a színésznek (és másnak) kínálkozó énektanárnót. Albert Mária előadásában kidolgozatlan volt a sárga szoknyás emléket idéző úriasszony monológja, a lehengerlő modorú színészelőltje viszont már tartalmazta azokat az elemeket, amelyekre építve ez a kis szerep kiteljesíthető lehetne. Szűcs Hajnalka bakfisai gyorsan sablonosakká válnak, hasonlóan mint Badáé, az egyfelvonásos női főszerepét pedig láthatóan félreérti, amikor szó szerint s nem ironikusan értelmezi és játssza a vidéki színésznőcske ibolya-szerénységét, már-már melodramát csinál a komédiából. Barácius Zoltán régi jó, Takács Imre pedig újdondász műkedvelő gesztusaival és beszédével „tűnt ki.”

A rendezőnek inkább a rájátszásokban mutatkoztak meg ötletei, nem egyszer néma- vagy rajzfilmes emlékeket ébresztve, de így is frissebben, mint a beállítások legtöbbszörében, inkább le-, mint megrendezte ezt szerencsétlen, hervatag összeállítást.

GEROLD László

MUZSIKUSOK VAGY ZENÉSZEK

Dilemmák egy színházi fesztivál ürügyén

A kérdés: lehet-e fürdőnadrágban hangversenyezni, és viszont, fekete szimkínában, hegedűvel, a strand homokjában hemperegni?

Skatulyázó gondolkodásmódunk naprakész válasza „természetes és magától értetődő”: lehetséges, de mégsem ildomos.

S ha valaki mégis rászánná magát, hogy a fillharmonikusok csokor-